

Star gedrag bij autistische meisjes uit zich anders

Kinderen met autisme zijn star. In hun denken en emoties zijn ze minder flexibel. Dit is ook vaak merkbaar in hun gedrag. Bij autistische meisjes kan dergelijke rigiditeit zich subtiel uiten. Niettemin kunnen zij hier wel veel last van hebben. Het tijdig herkennen van de subtiele uitingsvormen van rigiditeit verdient meer aandacht. Waar kun je dan op letten?

Marrit Buruma en Els Blijd-Hoogewys

Een kind met autisme heeft vaak moeite met onvoorspelbaarheid. Denk aan veranderingen in het dagprogramma of dagelijkse routines, overgangen (van school naar thuis, van les naar speeltijd, van onderwerp naar onderwerp), verwachtingen die niet uitkomen, nieuwe eisen, genuanceerd denken en probleemoplossing. Autistische meisjes laten soms minder starheid zien. De vraag is of er dan daadwerkelijk minder rigiditeit is of dat wij daar als omgeving minder zicht op hebben.¹ Een meisje met autisme kan zich immers vaak goed aanpassen, waardoor haar rigiditeit minder opvalt. Daarnaast hebben wij als omgeving vaak zelf een te star beeld van autistische rigiditeit, waardoor subtielere uitingsvormen ons ontgaan.

Casus

Anne is een driejarig meisje dat al van jongs af aan als perfectionistisch wordt omschreven. De lat ligt hoog. Als ze bij-

voorbeeld een tekening maakt, kan ze wanneer deze volgens haar 'niet goed' is erg boos worden. Ook kan ze heel vasthoudend zijn wanneer ze iets in haar hoofd heeft. Ze kan hier dan dagen over praten, ondanks dat ouders consequent volhouden dat iets niet mag of kan. Daarnaast heeft Anne sterke voorkeuren voor bepaalde mensen; als ze iemand niet aardig vindt, dan is dit nauwelijks te herstellen. Zo wil Anne, op dagen dat een bepaalde pedagogisch medewerker er is, eigenlijk niet naar het kinderdagverblijf. Eenmaal daar laat ze hier niets van merken. Er vallen daar sowieso weinig bijzonderheden op. Anne gaat ogenschijnlijk makkelijk om met veranderingen in het dagprogramma. Wel kan ze op drukke dagen erg opgaan in haar eigen spel. Thuis is Anne heel selectief in wat ze wel en niet eet. Ze maakt daarin ook vaste koppelingen; zo eet ze op het kinderdagverblijf wel fruit, maar thuis niet. Bij opa en oma gaat ze wel plassen op de wc, maar thuis doet ze dit niet.

Ouders hebben adequate manieren gevonden om met de rigiditeit van Anne om te gaan. Ze bereiden haar goed voor, geven woorden aan wat er gebeurt en na afloop van het kinderdagverblijf krijgt ze tijd om 'bij te komen'. Moeder merkt wel dat Anne's rigiditeit toeneemt wanneer zij deze begeleiding door bijvoorbeeld eigen vermoeidheid niet goed kan bieden.

Strak naleven

Veel autistische meisjes laten rigiditeit in andere omgevingen, zoals op school, minder zien. Ze hebben vaak al jong door dat 'de norm' is dat je je flexibel opstelt en ze willen graag voldoen aan wat er verwacht wordt. Daardoor ontstaat er een contradictie: autistische meisjes kunnen heel 'flexibel' overkomen, terwijl zij feitelijk rigide voldoen aan 'hoe het hoort'. Dan worden niet alleen concrete regels (blijven zitten in de kring), maar ook impliciete verwachtingen (als er iets anders gaat, dan voeg je je) strak nageleefd. Dit kost veel



Kyoko (3 jaar),
gefotografeerd door
Miranda Stevens

moeite, wat vaak thuis zichtbaar wordt door ontlading in de vorm van vermoeidheid of boze buien.² Wat ook veel voorkomt is dat deze meisjes niet zozeer ontlading laten zien, maar vertellen wat er op school allemaal anders ging of niet klopte. Hoewel dit aan de buitenkant bij hen dan niet zichtbaar was, is dit ze wel degelijk allemaal opgevallen en heeft het veel energie gekost.

Wegvallen ondersteuning

Soms valt rigiditeit bij meisjes minder op, bijvoorbeeld omdat de juiste voorwaarden worden geboden. Ouders zijn zich dan niet altijd bewust van de specifieke ondersteuning die zij bieden aan hun kind. Wanneer dit een keer niet lukt, er iets totaal onverwachts gebeurt of iets volledig nieuw is, kan de rigiditeit plotsklaps toch duidelijk naar voren komen. Al zijn er ook kinderen die op die momenten ogenschijnlijk goed schakelen maar wel verwerkingstijd nodig hebben. Voor omstanders is dit vaak niet of slechts subtiel zichtbaar, bijvoorbeeld

'Het kost vaak veel moeite om gedachten omgebogen te krijgen'

doordat het meisje dan kort voor zich uit staart of zich terugtrekt in eigen spel of ordenen.

Zichtbaar in denken

Autistische meisjes kunnen een sterke eigen wil hebben. Het kost vaak veel moeite om gedachten omgebogen te krijgen, als dit al lukt. Dit kan zich uiten in blijven aandringen als ze eenmaal iets in hun hoofd hebben, zelfs als ouders heel duidelijk en consequent zijn. Vaak wordt rigiditeit ook zichtbaar in de manier waarop deze meisjes hun sociale interactie vormgeven. Zo kunnen ze

veel waarde hechten aan rechtvaardigheid, vanuit de behoefte om iets 'precies kloppend' te laten zijn. Van hieruit ontstaan dan conflicten of verkeerde interpretaties. Ook kunnen ze veel moeite hebben met het wennen aan nieuwe personen of moeten ze steeds opnieuw wennen aan vertrouwde personen na deze een periode niet gezien te hebben. Vaak moet taal die mensen gebruiken precies kloppen. Of worden situaties eindeloos beredeneerd, totdat deze helemaal 'uitgepuddeld' zijn. Daarnaast komt 'overgeneraliseren' veel voor zoals een hele dag omschrijven als 'niet leuk' omdat er iets even minder leuk was. Soms worden de betreffende omgeving of alle betrokken personen als het ware 'afgeschreven'. Als gevolg van een te sterke generalisatie van een negatieve ervaring kunnen vervolgens sterke negatieve associaties ontstaan.

Vaste koppelingen

Rigiditeit kan verder zichtbaar worden in vaste koppelingen die worden gelegd.

Zo kunnen kinderen sterke voorkeuren of afkeuren hebben voor bepaalde mensen, vaak gebaseerd op details. Eenmaal 'fout' blijft 'fout'. Vaste koppelingen kunnen dan zichtbaar zijn in interactiepatronen. Op jonge leeftijd ontstane patronen blijven dan bestaan, ook wanneer deze geen functie meer hebben. Sommige meisjes zijn bijvoorbeeld sterk gericht op hun moeder en vertonen bij haar heel ander gedrag dan bij anderen; denk aan heel jong, claimend gedrag. Bij het ouder worden blijft dit gedrag bestaan. Ook het grote verschil in gedrag tussen verschillende omgevingen kan een vaste koppeling betreffen. Daarnaast kunnen gedachten of gedrag een vast patroon worden, bijvoorbeeld 'plassen doe ik alleen op het potje en niet op de wc'. Dit gedrag is vaak zeer moeilijk te doorbreken.

Overmatige belangstelling

Preoccupaties – overmatige belangstelling voor iets – zijn vaak niet direct opvallend bij autistische meisjes, want het lijken 'normale interesses'. Echter, de intensiteit is wel afwijkend, bijvoorbeeld het extreem veel tekenen, kleuren of knutselen, en/of een sterke fixatie op bepaalde kleuren (roze), prinsessen (zoals Frozen), baby's, muziek/zingen of dieren.³ Ze kunnen hier zo sterk in opgaan dat er nog weinig ruimte is voor andere interesses.

Bij autistische meisjes zijn preoccupaties overigens vaker gericht op mensen dan op dingen. Zo kunnen ze sterk gericht zijn op een bepaald kind en hierin heel claimend worden. Ook kortdurende preoccupaties kunnen voorkomen, zoals het volledig opgaan in het bedenken van een verjaardagsfeestje.

Perfectionisme

Autistische meisjes worden vaak omschreven als perfectionistisch of faalangstig. Rigiditeit kan daarbij een rol spelen. Als je immers een heel precies 'concept' in je hoofd hebt van hoe iets moet, dan is het vrijwel onmogelijk dit te



'Autistische meisjes hebben snel het gevoel dat ze het fout doen'

bereiken. Dat iets niet precies klopt, is dan nauwelijks te verdragen, zoals bij tekenen, knutselen of schoolwerk. Deze meisjes hebben dan snel het gevoel dat ze het 'fout' doen.

Adviezen

Het vergt vaak meer observeren en doorvragen om de beschreven uitingen van rigiditeit te herkennen. Zo is het bij het uitvragen van specifieke interesses belangrijk tevens te vragen naar de intensiteit van deze interesses. Deze intensiteit wordt vaak zichtbaar in de ruimte die er daarnaast nog is voor andere interesses en bezigheden of de moeite die het kost om te stoppen hierover te praten c.q. hiermee bezig te zijn. Wanneer rigiditeit nauwelijks beschreven wordt door de omgeving, is het van belang uit te vragen welke ondersteuning de omgeving al biedt, vooral bij heel responsieve/sensitieve ouders.

Deze ouders bieden vaak goede ondersteuning. Zelfs dusdanig dat die voor hen zo normaal is geworden dat ze niet meer merken wat ze hier allemaal in doen. Ten aanzien van behandeladviezen is

het (correct) ondertitelen van subtiel zichtbare rigiditeit van belang ("dit gaat nu even anders, daar moet je even aan wennen"). Meisjes leren zo zelf betekenis te geven aan wat ze op dat moment ervaren en hier ook woorden aan te geven. Dit is eigenlijk al een start van psycho-educatie en biedt de mogelijkheid het later zelf aan te voelen en te verwoorden.

Overigens wordt subtielere rigiditeit in het algemeen vaker gezien bij zowel jongens als meisjes met autisme met betere cognitieve en taalvaardigheden. Ook zijn er autistische meisjes die meer opvallende rigiditeit laten zien. Daarnaast wijst rigiditeit op zichzelf staand niet per definitie op autisme. Voor het classificeren van een autismespectrumstoornis gaat het altijd om een combinatie van kenmerken, met duidelijke beperkingen op het gebied van de sociale communicatie en prikkelverwerking. Bovendien dient er sprake te zijn van lijdensdruk of vastlopen in ontwikkelingstaken. ●

Bij dit artikel horen 3 referenties; deze zijn op te vragen via.

Drs. Marrit E. Buruma is gezondheidszorgpsycholoog/orthopedagoog bij Expertise Team Jonge Kind en Autismeteam INTER-PSY; dr. Els M.A. Blijd-Hoogewys is klinisch psycholoog/psychotherapeut en behandelinhoudelijk manager bij INTER-PSY. Beiden zijn lid van FANN (Female Autism Network of the Netherlands).